

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

BARTA JÁNOS professzor (Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen). — Kedves elvtársak! Melegen köszönöm, hogy megküldtéték számomra a folyóirat 1971. 12. számát. Örömmel olvastam benne számos személyes ismerősömnök értékes tanulmányát, s nagyon meghatótt, hogy 70. születésnapomról is megemlékeztek. Hogy erre a nagyon is megérdemelt köszönetre ilyen későn kerül sor, azt tulajdonítsátok részint betegségemnek, részint zsúfolódó elfoglaltságaimnak. A késedelem nem változtat semmit személyetek és munkátok iránti megbecsülésemen. Kérlek, adjátok át üdvözetemet a szám valamennyi munkatársának.

JULIAN BEHRSTOCK (Nemzetközi Információcsere Hivatal, UNESCO, Párizs). — Február 10-én kelt levelük kíséretében szíveskedtek elküldeni Főtitkárunknak a nemzetközi könyv-alkalmából megjelentetett különszámukat. Főtitkárunk, aki jelenleg nem tartózkodik Párizsban, elutazása előtt megbízott, hogy nevében megköszönjem szíves figyelmüket. Csatolva ehhez a magam köszönetét értékes kezdeményezésükért, kérem, fogadják megkülönböztetett tiszteletem kifejezését.

DASCÁL EUGEN, a mezőgazdasági akadémia tagja (Temesvár). — Magyarországi utamat, noha rokon látogatásról volt szó, a román–magyar barátság további elmélyítésének szolgálatába igyekeztem állítani. Eftimie Murgu leszármazottjaként mindenkor a román–magyar barátság rendíthetetlen híve voltam, és mint ilyen, elsősorban dédnagybátyám magyar harcostársait, Kossuthot és Petőfit részesítettem kivételes tiszteletben. Magyarországra érkező, már rövid idő alatt megállapíthattam, hogy mindenütt, ahol megfordultam, jól ismerik nagy nevű román szabadsághősünk, E. Murgu történelmi szerepét, kellő módon értékelve és méltatva különösképpen forradalmi tevékenységét az 1848–49-es szabadságharc idején. Megtudtam, hogy a ház, amelyben Eftimie Murgu budapesti tartózkodása alatt nővérelével, özv. Versavia Dascáluval lakott, a régi Stadtmayerhof-Gasse 291-es számú háza volt, a II. kerületi Városmajor utca folytatásában. Ami pedig Murgu utolsó budapesti nyugvóhelyét illeti, az a Kerepesi temető IV. parcellájának 3. sorában a 11-es sír volt, melynek megkeresését és restaurálását romániai magyar nyelvű folyóiratunk, a kolozsvári *Korunk* kezdeményezte. (Köztudású, hogy 1933-ban Murgu földi maradványait exhumálták, és a Kerepesi temetőből hazaszállították, majd december 22-én a lugosi temető mauzóleumában örök nyugovóra helyezték.)

DEÁK ISTVÁN professzor (Columbia University, New York). — Tisztelt szerkesztő úr! Majdnem egyidőben érkezett a *Korunk* 1971. 12. és 1972. 1. száma. Igen örültem neki, és nagyon köszönöm a kedvességét. A folyóirat tetszetős, érdekes, modern. Nagy figyelemmel olvastam... Csak mint érdekességet jegyzem meg, hogy az 1972. 1. számban idézett „hat amerikai történész“ közül négyet személyesen is ismerek, illetve ismertem; nagyszerű kollégám, Richard Hofstadter időközben sajnos meghalt.

GAVRILESCU FLORIN múzeumigazgató és **KISS FERENC** tanár (Dés). — Folyóiratuk 1972. első félévi terve, illetve márciusi számuk hívta fel figyelmünket Dés és környéke jelentősebb műemlékei ismertetésének lehetőségére. Ezen a vidéken a sóaknák és a sószállítás védelme szorgalmazta a várépítést, különösen a tártárjárást követő időkben; így emelték a várostól északkeletre például Csicsó várát, amelyből napjainkra csak egy bástya maradt fenn. Kezdetben vajdasági birtok volt, majd Erdély és Moldva közeledése — a török veszedelem erősödése idején — új feladatot rótt a várra: Mátyás király adományaként a moldvai fejedelmek birtokába került. Csicsó közelében más várak is épültek, többek közt Kaplyon, Szent-Benedek. Cege, Bethlen és Bálványosvár környékén; az utóbbi helységhez tartozó vár jelenleg feltehetően a domb alatt „rejtőzik“. Ștefan cel Mare építtette a volt csicsói uradalom Rév nevű falujában azt a karéjos elrendezésű kolostort, mely székhelyül

szolgált az itt működő görögkeleti püspökségnek; ezen a bizánci és gótikus stílus termékeny egymásrahatását figyelhetjük meg. Igen szép gótikus alkotás a dési református templom is, mely újabb megerősítéseket nyert adatok szerint a tizenmegyedik században kezdett épülni. Erődítmény-jellegét — mely abból a szükségből adódott, hogy a szabad városok magukra voltak utalva védelmük megszervezésében — a múlt század hibás műemlékvédelmi politikája „szüntette meg”: 1882-ben a bástyákat lebontották, és a szűkebbre vont kerületű falakat új párkánnyal látták el. Utoljára említjük a városunktól néhány kilométerre álló szent-benedeki Kormis-kastélyt, mely az erdélyi reneszánsz építészet egyik legszebb emléke. Mindezeket a nagyrészt Kolozs megye területén található műemlékeket, másokkal együtt, érdemes volna a nagyközönségnek bővebben megismernie; jó szolgálatot tenne egy ilyen célú kiadvány.

Dr. SZELE LAJOS (Budapest). — Nagy örömmel jutottam hozzá 1972. évi harmadik számukhoz, amelyben élvezettel olvastam — többek között — a házsongárdi temetőről szóló érdekes cikket. Több mint tíz éve jártam szép városukban, rövid időt töltve ott, s természetesen a Házsongárdot is végigjártam. Engem elsősorban az 1848—49-i események érdekelnek, és ezzel szorosan összefüggnek a temetők is. Elmondhatom, hogy a vonatkozó régi temetőket Pozsonytól Brassóig szinte én ismerem a legjobban, s így kétszeres öröm volt a tanulságos cikket olvasnom. A mai modern élet nem kedvez a régi temetőknek; városrendezéshez kell a hely, és sorra felszámolják a sírokat. Kecskeméten a Szentháromság temetőt érte ez a sors, a napokban pedig arról értesültem, hogy a református temető egy részét is megszüntetik. Mivel az utóbbiban sok a 48-ra utaló sír, közbeléptem az illetékeseknél, akik megnyugtattak, hogy a megőrzésre érdemes sírokat nem számolják fel. — Paget János házsongárdi sírja nagyon érdekel, adandó alkalommal feltétlenül szeretnék felvételt készíteni róla. Tudomásom szerint Hátszegen, valamint a magyarországi Dunántúlon is élnek rokonai. Egyszersmind szeretném felhívni figyelmüket egy apró előírásra. Tamás András (1784—1849) a cikk szerzője szerint szabadságharcos honvédszázados volt, a síremlék szerint azonban *alezredes* (a Virányi Vilmos által összeállított, 1867. kiadású *Honvédtiszti koszorú az 1848/49 évből* szerint szintén *alezredes* volt; kinevezése a *Közlöny* 1849. évi 57. számában jelent meg).

TAKÁCS LÁSZLÓ rendező (Kecskemét). — Kedves elvtársak! Színházunk, a kecskeméti Katona József Színház, stúdióelőadás keretében márciusban bemutatta Kocsis István *Bolyai János esteje* című monodramáját (mely, mint ismeretes, folyóiratukban látott napvilágot, mi is így fedeztük fel). Színházunk tehetséges fiatal művésze, Piróth Gyula vállalkozott erre a nem mindennapi feladatra; magam — hivatalosan társrendezőként, valójában a színésszel együtt küszködő, néha győtrődő, többször gyönyörködő, a műalkotás valódi izgalmát végigélő társként — igyekeztem a produkciót sikerre vinni.

TARISZNYÁS MÁRTON múzeumigazgató (Gyergyószentmiklós). — Márciusi számuk művészettörténeti írásait kiegészíteném egy sajátos jellegű kérdéskör felvázolásával: *Erdőgazdálkodás, műemlékvédelem, természetvédelem Gyergyóban*. Az emberi alkotás és a természet összhangjának kérdése közismert, különösen ahol a festői táj műemlékeket is hordoz. Ennek beszédes példája a szárhegyi műemlékegyüttes. A XVIII. századi plébániatemplom, a XVII. századi kolostor és a reneszánsz kastély ékesítette hegyoldalt pompás fenyves övezi. Javasoltuk a hegyoldalt tájképi-tervezési emlékké nyilvánítását (hiszen több mint 40 képzőművészről, köztük Keleti Gusztávról, Gy. Szabó Béláról, Karácsony Jánosról, tudjuk, hogy a szárhegyi táj meghihlette). Ugyanezt mondhatjuk a Gyergyószentmiklós—Gyilkos-tó út mentén álló Both váráról.

Az utóbbi két évszázadban számos intézkedés történt az erdők védelmére, új növényfajta telepítésére. Ezt példázza a gyergyószentmiklósi Csiki-kert is. Itt tizenhárom hektáron 185-féle fafajta nő. A természeti emlékké nyilvánított tbc-preven-torium területére kész botanikus kert, alapításától kezdve nyitva állott a nagyközönség előtt. — Ősi foglalkozás a tutajozás. Ahol a folyó vízállása nem volt egyenletes, gátakkal 1—2 napig duzzasztották, majd a zsilipek megnyitása után 20—30 tutajt is úsztattak a folyó hullámai. A Kis-Besztercén, Tölgyes-Péntekpatáknál ma is áll ilyen gát. A deszkametszés a XIX. század végéig a vízfűrészeken történt. (Az első

fűrészek megjelenése Gyergyóban a XVI. századra tehető.) A vízfűrészek sok változatát ismerjük. Legősibb az alulcsapós vízkerekű egyszerű fűrész, mely a bővizű patakok mentén működött, fejlettebb formája a XIX. század végén megjelenő korongos. Ekkor a termelés gazdaságosabbá tétele megkívánta olyan fűrésztipusok kialakítását, melyek a vágter közelében metszik a deszkát. Így terjednek el a „velencei”, a „talián” és a turbinás fűrésztipusok, amelyek a kevés vívű, de nagy esésű patakok mentén is tudnak dolgozni. Ezért találunk a magasán fekvő helyeken is elhagyott fűrészgátakat, felhagyott árkokokat, amelyek az ember átalakító tevékenységének emlékei. 1896-ban Gyergyóban 125 vízfűrész működött. Ma csak mutatványként működik egy Vasláb Hevederben (korongos fűrész, ipari műemlékké nyilvánítva), Remete-Eszenyőben a Portik család fűrésze gatterszerűen modernizálva.

Az erdőgazdálkodás és műemlékvédelem fontos érintkezési pontja a faépítészet. Emlékeinek megóvása a műemlékvédelem égető kérdése. Legszerencsésebb helyzetben a székely kapuk, haranglábak, fatemplomok vannak. A lakóházak rohamos pusztulásának egyik oka az, hogy nem nyújtanak kellő kényelmet. Jó volna, ha az építészeti szervek kidolgoznának olyan útmutatásokat, melyek lehetővé tennék a faépületek esetében is a kényelmi és műemlékvédelmi szempontok összehangolását. A csoportos faépületek egymáshoz való viszonya sok történeti és néprajzi érdekességet rejtget. Ezért indokolt bizonyos utcák, falurészek védetté nyilvánítása, például a ditrói nemzeti települések, a gyergyószentmiklósi, több család által lakott telkek vagy a zetelaki, fenyédi székely kapuk esetében. A népi ipari objektumok minden valójából néhány példány műemlékként kezelhető. A fafeldolgozáshoz kapcsolódó szerkezetek, műhelyek faipari rendeltetést kaphatnak. A gőzfűrészek megjelenése óta a faipar eszköztanyaga lényegesen változott. Géptípusok, gatterek, iparvasutak, drótkötélpályák, úszató és csúszató csatornák, gyárépületek, munkásszállások váltak elavulttá. Faiparunk fejlődésének nyomon követése, a famunkások múltbeli munkafeltételeinek, életkörülményeinek szemléltetése megkívánja a szerkezetek, építmények egyes példányainak konzerválását. Egy-egy festői környezetben elhelyezkedő iparvasút, drótkötélpálya turisztikai céllal a kitermelések befejezése után is üzemeltethető. Gyergyószentmiklóson és más helyeken sok épület idézi a marosvölgyi famunkások harcának emlékét.

A Gyergyói Néprajzi Múzeumot felettes szerveink az adottságok figyelembevételével „az erdő néprajza” bemutatására szakosították. Állandó kiállításunkat május végén nyitjuk meg. A nagyobb építményeket, szerkezeteket szabadterei részlegben helyezhetjük el. Gyergyószentmiklós határában, a Gyilkos-tó felé vezető út mentén erre ideális lehetőségek kínálkoznak. A városi néptanács már hozzálátott Bökénylókán egy turisztikai komplexum kiépítéséhez. Az egykori vízfűrészek meglévő gátja mellett üzemeltethetők a muzeális jellegű fűrészek. A juhászlak és a hozzákapcsolható „esztena-vendéglő” az állattenyésztés, népi táplálkozás titkaiba nyújtaná betekintést. A hegyes-erdős környezet lehetővé tenné egy vadaskert létesítését is. A berendezési költségek a terepadottságok következtében minimálisra csökkenthetők. A környezet- és talajvédelem újabb védőerdők kialakítását kívánja. Ezek kijelölésekor tekintettel kell lenni a műemlékvédelmi szempontokra is. Számos műemlék, nevezetes hely környezete igen sivár. Ilyen helyeken célszerű erdősávok telepítése. A Gyergyói-medencét az elmúlt évszázadok alatt erdőségek tarkították. Emléküket reliktum jellegű fenyőcsoportok is őrzik, például Alfalu határában. Ezek a tájalakító tevékenység dokumentumaiként kezelendők. Az erdőgazdálkodás—műemlékvédelem—természetvédelem hármas feladatára vonatkozó tudományos kutató- és népnevelő tevékenység fokozása nagymértékben hozzájárulhat számos gazdasági, egészségügyi és kulturális probléma megoldásához.

A KORUNK HÍREI

A vlahicai középiskolások — immár hagyományos módon — minden tavasszal ellátogatnak Kolozsvárra, és a városnézés, színházlátogatás mellett találkoznak írókkal, szerkesztőségünk tagjaival is. Ezúttal Lászlóffy Aladár, Veress Zoltán és Herédi Gusztáv irányításával élénk eszmecsere folytattak a modern versről, tudománytörténeti kérdésekről, valamint Kolozsvár múltjáról és jelenlegi fejlődéséről.

A gyergyószentmiklósi Salamon Ernő középiskola tanulóinak egy csoportja — Székelyné Magyar Irén tanárnő vezetésével — szünidei kirándulása során meglátogatta szerkesztőségünket. A vendégeket Kőnczei Adám tájékoztatta a régi és az új *Korunk*ről, majd rövid városnézésre kalauzolta őket.

